

zvanih fanarijotov¹⁾, ki so se kakor „črni krokarji“ usuli čez ubogo ljudstvo in je izsesavali.

V teh strašnih časih je zamrlo vse življenje v bolgarskem narodu. „Bolgarji niso bili več narod, ampak tolpa podjarmljenih, potlačenih, uničenih ljudi“, pravi domači zgodovinar Drinov.

Ljudstvo je bilo v vsakem oziru popolnoma zanemarjeno, neuko, izsesano. Šol je bilo jako jako malo, in še te popolnoma pogrčene; nižja duhovščina brez vsake naobrazbe. — Starslovenščina je grščina iz cerkve potisnila, in tudi v javnem življenju je veljala le grščina. — O kakem slovstvu kajpada ni govora. Od 15. do konca minulega stoletja v obče bolgarskega slovstva ni. Le nekoliko rokopisov se je doslej našlo, ki so nastali v tem času.²⁾

Za cerkveno rabo so knjige dobivali iz Rusije, kjer se je še vzdržalo slovansko bogoslužje. Tako so sedaj Rusi plačevali svoj dolg, ker nekdanj so oni dobivali bogoslužne knjige iz Bolgarije in Srbije. Spomin slavne preteklosti je pa Bolgarjem tako zatemnel, da so smatrali te cerkvene knjige za prave ruske, ne vedoč, da je to njihovo lastno blago. Stari rokopisi so večinoma izginili, ker so jih prav po vandalsko zatirali grški prelatje.³⁾

Vse, kar se je malo višje povzpelo, odtujilo se je bolgarskemu narodu. Bolgar, ki je dobil le nekoliko naobrazbe ali premoženja, sramoval se je svojega imena in se je sam imenoval Grka. Kaj čuda, če je bolgarski narod bil svetlu do cela nepoznan, ker „Bolgar je moral ostati kmet, bil je

rojen le za težko delo.“ (Drinov.) — Celó učenjaki so imeli o Bolgarjih jako temne pojme.

Znani zgodovinar Schlözer jih omenja l. 1771. in pravi, da bi učenje novobolgarskega jezika utegnili pojasniti vprašanje, kakšen narod so bili stari Bolgarji (namreč tisti divjaki, ki so prihruli od Črnega morja, podvrgli si nesložna slovanska plemena ter ustanovili bolgarsko državo). Slavni oče slovanskega jezikoslovja, Josip Dobrovský, je mislil, da je bolgarščina narečje srbskega jezika. („Slovanka“ I., 194.) Kopitar je vedel o bolgarščini le to, da ima spolnik, ki se zadej pritika samostalniku.¹⁾ Šafařík je še l. 1826. mislil, da Bolgarji stanujejo le med Dunavom in Balkanom in jih je cenil na 600.000 duš. — Nekateri učenjaki so pa kar naravnost trdili, da je bolgarščina v zemljah stare bolgarske države že izginila. Prvi je učeni svet nekoliko natančneje seznanil z Bolgarji znani preporoditelj srbskega slovstva Vuk Štefanović Karadžić.

Proti koncu 18. veka je pa beda bolgarskega ljudstva prikipela do vrhunca; zdelo se je že, da mora neizogibno propasti. A ravno v tem hipu se je vzbudila iskra življenja v njem in od tega časa se začenja preporod njegov.

Veliki dogodki koncem minulega stoletja so vzdramili narode, srečni boji Avstrije in Rusije proti Turkom so prebudili tudi turško rajo. Grki, Srbi in Bolgarji so se zganili, jeli se zavedati svojih človeških pravic in izkušali streti stoletne verige.

V tem času — l. 1762. — je spisal preprosti menih Pajsij v samostanu Hilendaru na Atoški gori majhno knjižico: „Istorija slavenoblgarska o narodach i carčeh i svjatyh blgarskich, i o vsčh dějanijach blgarskich“, s katero se začenja bolgarsko slovstvo in narodno gibanje. — Ta knjižica nima v znanstvenem oziru nikakšne vrednosti, ali uspeh je imela velikanski. V različnih rokopisih je šla od rok do rok in je močno ganila vsakoga, ki je imel še količkaj narodnega ponosa. (Dalje.)

¹⁾ Kleinere Schriften 319. Wien 1859.

¹⁾ Fanar se imenuje grški oddelek v Carigradu, kjer ima razkolni, grški patrijarh svoj sedež.

²⁾ Dva taka rokopisa je našel ruski pisatelj Lamanskij v ljubljanski knjižnici: „O poslednji sodbi“, prevod iz Janeza Damaščana, in „o kesanju“ iz Janeza Krizostoma. Prim. Pypin in Spasovič, Geschichte der slaw. Literaturen I., 137.

³⁾ Glej obširneje o tem: Jireček, Geschichte der Bulgaren str. 505—516, in moj članek v „Rimskem Kataliku“ 1894, str. 64—74.)

Razne stvari.

Glasba.

Tretji redni koncert „Glasbene Matice“ je bil dné 6. in 8. t. m. Podal se nam je obakrat „Mrtvaški ženin“, festival, ki ga je uglasbil Dvořák. Besede te velike skladbe so K. J. Erbena balada, katero je za naš koncert izvrstno poslovenil Josip Stritar. Kakor je ta predmet nenavadno težak in obširen, tako je pa tudi jako hvaležen, modro izbran za velikega glasbenika, kakoršen je Dvořák. Preprosta epika, najgloblja in najburnejša

lirika in živahni dialog — vse te razlike so dali glasbeniku priliko, da je razpel peruti svojega umetniškega duha. Kdor je slišal „Mrtvaškega ženina“, spoznal je posebnost Dvořákovu, ugloobil se je v njegovega duha.

Trdimo naravnost, da si je koncertni vodja g. M. Hubad mnogo upal, ko si je izbral tako delo; a rečemo radostno, da se je produkcija obnesla zares častno, da je gostom napravila večer, kakoršnih utegnejo malo doživeti. Glasba te pretresa in napolnjuje z grozo, da si skoro vesel, ker nisi

sam v dvorani. Sodelujoče moči so se odlikovale s točnostjo in lahkoto, od gospoda vodje do zbora in vojaške godbe. Posebej omenjamo gospodično Fr. Vrhunčevo (pela je besede dekličine), gospoda drda. med. Belo Stuhca, in gosp. Ant. Razingerja, ki je pel besede ženinove. Ako priznavamo gospodu Razingerju umetniški venec teh večerov, mislimo, da izpolnjujemo samo dolžnost pravice in hvalečnosti do vrlega gospoda pevca, katerega glas jednako čvrsto in lepo poveljuje božjo službo, kakor krasi druge naše umetnostne produkcije. Tudi gospod Stuhc je pokazal svoj jako lepi bariton, ki je čist in poln. Pri gospni. Vrhunčevi smo občudovali moč in gibčnost glasú, ki ji obeta še lepo prihodnost, a marsikje bi si bili v „Mrtvaškem ženinu“ želeli preprostega in lahkega izraza, ki ne zahteva nič drugega kakor čistega prirodnega in resničnega čustva, brez umetelnih pomočkov. Občinstvo je gospodično burno pozdravljalo in odlikovalo, gospodu vodji pa je poklonilo venec, kakor ga mu tudi mi v duhu poklanjamo, častitajoč mu zaradi tolikega uspeha.

Slovensko umetniško delo na češkem odru. Dne 5. t. m. se je pela v češkem narodnem gledališču v Brnu (na Moravskem) opera dr. Benjamina Ipvavca: „Teharski plemiči“. Veselo je, da so prvaki na glasbenem polju, naši bratje Čehi, segli po slovenskem delu, katero je tudi doma vzbujalo toliko zanimanja. Ob enem je pa to tudi najlepša odlika za našega skladatelja.

Naše slike.

Procesija, katero nam kaže naša večja slika, bila je dne 21. mal. travna l. 1821., tedaj, ko je bil v Ljubljani kongres vladarjev. Če tudi ni slika umetniško delo, vendar je jako važna. Tu se vidi, kakšna je bila tedaj Ljubljana pred mestno hišo; vidi se, kakšna je bila takrat stolna cerkev, ko ni imela še kupole. Sicer pa upamo, da priobčimo obširnejše poročilo o tem dogodku.

„Vstajenje.“ Ker nam vrli naš poznavalec laških umotvorov opisuje sedaj Rafaela, podajemo tukaj sliko njegovega učitelja Petra Perugina. Pietro di Cristoforo Vanucci (1446—1523) se zove Perugino, ker je bival večinoma v Perugii. On je največji slikar tako zvane Umbrijske šole. Slikal je večinoma verske slike. Izvirnik naše slike je v Vatikanu v Rimu in je zares lepo delo; v tisku pa se izgublja natančnost in mehkota, ki je v izvornem delu.

Največje stavbe na svetu, med seboj primerjene. Na str. 428. nam kaže slika najvišje stavbe na svetu; tu se razvidi njihova velikost v primeri z Eiffelovim stolpom, ki je 300 m visok. Da povemo nekoliko o teh stavbah, začnimo danes z Eiffelovim stolpom v Parizu. Postavili so ga v Parizu, da je dičil l. 1889. otvorjeno razstavo. Stolp je v resnici

napravil na občinstvo velik utisek, bolj kakor v isti razstavi narejena obrtna lopa, ki pa je v tehničnem oziru znamenitejša nego stolp.

Postavljen je v četerokotu na štiri mogočne in trdne temelje. Pri tleh meri njegova širjara 100 m; stoji pa na štirih nogah, ki se združijo v višini 140 m v jeden sam stolp, ki je še vedno 160 m visok, tako, da ima ves stolp višavo 300 m.

Preglavico sta delala posebno sprednja dva temelja, ki sta ob bregu reke Seine. Tam namreč, kjer sta sezidana, tekla je nekdaj reka, in zato je svet mehak in prodovit. Posebne naprave so premagale tudi to težavo.

Da pa se pokrijejo ogromni stroški, katere je požrl stolp, treba je bilo skrbeti, da pridejo ljudje, ki bi radi nanj šli, na pripraven način gôri. Na stolp vodi sicer dvoje stopnic (jeden meter širokih) do prvega nadstropja, in štiri (60 cm široki) do drugega, in preračunili so, da pride vsako uro po tej poti na stolp vsaj 2000 ljudi do višine 140 m. Od tukaj do vrha pa so stopnice tako ozke, da se ne smejo prepustiti občinstvu v porabo.

Zató pa so naredili v vsakem izmed štirih podnožnih stebrov posebne vozove, podobne nekoliko našim železničnim vozovom; vsakateri ima prostora za 100 oseb, in dviga ga vodni tlak vsako sekundo jeden meter visoko. Ti vozovi vodijo do prvega nadstropja.

Do drugega nadstropja pride se pa le v dveh vozovih, ki se sicer še jedenkrat tako urno dvigata kakor prejšnji štirje, a imata vsak prostora le za 50 ljudi.

Od drugega nadstropja do vrha pa vodi jeden sam voz 160 m visoko, in sicer najprej do 220 m (od tal merjeno); tu je treba prestopiti v drug voz, ki nas popelje do vrha. V resnici sta torej dva voza, ki vozita vsak na polovico poti od drugega nadstropja do vrha. Ta dva prevozita na uro 750 oseb, in vožnja traja 2½ minute, vsa vožnja od vnožja do vrha pa 7 minut. — Kdor je bil gori, vé, da je res!

Rekli smo prej, da goni vse te vozove voda. Da je to mogoče, narejene so v višini 115 m medenice za vodo, katero gonijo stroji z močjo 300 konjskih sil v to višavo.

Ko so naredili stolp, bil je svet različnega mnenja. Nekateri so se posmehovali, drugi čudili; nekateri so bili nevoljni, češ, da bo pariški stolp vzel slavo temu ali drugemu stolpu. Misel vseh pa je bila ta, da je višava 300 m dovolj znamenita.

Marsikdo je verjel, da je to doseči mogoče, mislil je vendar, da se bo pričelo jeklo in železo vsled neizmerne teže kriviti. Eiffel pa, ki je vse vodil, molčal je in delal. 30. sušca l. 1889. je svetu pokazal stavbo, kakoršne do tedaj še niso videli.

(Dalje.)